

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
prezentate la 6 octombrie 2021¹

Cauza C-385/20

**EL,
TP**

**împotriva
Caixabank SA**

[cerere de decizie preliminară formulată de Juzgado de Primera Instancia n.º49 de Barcelona
(Tribunalul de Primă Instanță nr. 49 din Barcelona, Spania)]

„Trimitere preliminară – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii – Directiva 93/13/CEE – Contract de credit – Procedură judiciară prin care se urmărește constatarea caracterului abuziv al unei clauze contractuale – Obligarea profesionistului la plata cheltuielilor de judecată – Cuantumul cheltuielilor recuperabile de către consumator – Plafon aplicabil onorariilor avocațiale în funcție de valoarea litigiului – Autonomie procedurală – Principiul efectivității”

I. Introducere

1. Prin prezenta cerere de decizie preliminară, Juzgado de Primera Instancia n.º49 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 49 din Barcelona, Spania) a adresat Curții două întrebări referitoare la interpretarea Directivei 93/13/CEE privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii².

2. Această cerere se înscrie în cadrul unui litigiu între EL și TP, doi consumatori, pe de o parte, și Caixabank SA, o instituție financiară, pe de altă parte, în legătură cu onorariile avocațiale pe care primii le solicită celei de a doua în cadrul unei proceduri de stabilire a cheltuielilor de judecată. Această procedură are loc în urma unei hotărâri pe fond prin care, la cererea consumatorilor respectivi, s-a constatat caracterul abuziv al unor clauze contractuale cuprinse în contractul de credit încheiat între părți, s-a dispus restituirea sumelor plătite în mod nejustificat de respectivii consumatori în temeiul acestor clauze, iar Caixabank a fost obligată la plata cheltuielilor de judecată.

3. În acest context, instanța de trimitere solicită Curții în esență să se pronunțe asupra aspectului dacă articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborate cu principiul efectivității impun statelor membre să prevadă, în dreptul lor național, în ceea ce privește

¹ Limba originală: franceza.

² Directiva Consiliului din 5 aprilie 1993 (JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273).

procedurile civile referitoare la clauzele abuzive, dreptul consumatorilor care au avut câștig de cauză de a obține de la profesioniștii care au căzut în pretenții rambursarea integrală a cheltuielilor de judecată suportate de primii inclusiv onorariile convenite în mod liber cu avocații lor³, fără a fi posibil ca aceste state să stabilească anumite limite în materie.

4. În prezentele concluzii, vom explica faptul că, în cadrul autonomiei lor procedurale, statele membre dispun de o largă marjă de apreciere pentru elaborarea normelor de stabilire a cheltuielilor de judecată aplicabile procedurilor civile referitoare la clauze abuzive, incluzând, în ceea ce privește onorariile avocațiale ale părții care a avut câștig de cauză, un plafon în funcție de valoarea litigiului. În opinia noastră, articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborate cu principiul efectivității impun numai ca aceste norme să permită consumatorilor să recupereze o sumă rezonabilă și proporțională în raport cu cheltuielile pe care trebuie să le efectueze în mod obiectiv pentru a iniția un astfel de litigiu. Va reveni instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă aceasta este situația în cauza principală.

II. Cadrul juridic

A. Directiva 93/13

5. Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede:

„Statele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau un furnizor, în conformitate cu legislația internă, nu creează obligații pentru consumator [...]”

6. Potrivit articolului 7 alineatul (1) din această directivă:

„Statele membre se asigură că, în interesul consumatorilor și al concurenților, există mijloace adecvate și eficiente pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori.”

B. Dreptul spaniol

7. În dreptul spaniol, normele în materie de cheltuieli de judecată în procedurile civile figurează în Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (Legea 1/2000 privind Codul de procedură civilă) din 7 ianuarie 2000 (BOE nr. 7 din 8 ianuarie 2000, p. 575, denumită în continuare „LEC”).

8. Articolul 243 din LEC prevede:

„1. În orice tip de procedură și etapă a acesteia, cheltuielile de judecată sunt stabilite de grefierul instanței care a fost sesizată cu procedura sau, respectiv, calea de atac, sau, dacă este cazul, de grefierul responsabil de executare.

[...]

³ În prezentele concluzii, vom utiliza termenul „cheltuieli de judecată” în sens larg, ca incluzând onorariile avocațiale suportate de justițiabili în cadrul unei proceduri judiciare.

Grefierul reduce cuantumul onorariilor avocaților și ale celorlalți profesioniști care nu sunt supuși unor tarife sau taxe atunci când sumele solicitate depășesc limita menționată la articolul 394 alineatul 3 și nu s-a constatat reaua credință a părții obligate la plata cheltuielilor de judecată.”

9. Articolul 251 din LEC prevede:

„Valoarea litigiului se stabilește în funcție de interesul economic atașat acțiunii, care se calculează conform următoarelor reguli:

1. În cazul în care se solicită o anumită sumă de bani, valoarea acțiunii este reprezentată de suma respectivă, iar în lipsa unei cuantificări, chiar și în mod relativ, acțiunea se consideră ca având o valoare nedeterminată.

[...]

8. În litigiile privind existența, validitatea sau eficacitatea unui titlu de creanță, valoarea sa se determină prin raportare la valoarea sumei solicitate, inclusiv dacă trebuie achitată în rate. Acest criteriu de apreciere este aplicabil în procedurile care au ca obiect nașterea, modificarea sau stingerea unei obligații sau a unui drept cu caracter personal, cu excepția cazului în care este aplicabilă o altă regulă prevăzută la prezentul articol.”

10. Articolul 394 din LEC prevede:

„1. În procedurile declarative, cheltuielile de judecată stabilite în primă instanță sunt suportate de partea care a căzut în pretenții, cu excepția cazului în care instanța apreciază și argumentează că în cauza respectivă există îndoieli serioase privind situația de fapt sau de drept.

[...]

3. În cazul în care, în conformitate cu dispozițiile alineatului 1 al prezentului articol, partea care cade în pretenții este obligată la plata cheltuielilor de judecată, aceasta are obligația de a plăti, din suma aferentă onorariului avocaților și al celorlalți profesioniști care nu sunt supuși unor tarife sau taxe, numai o sumă totală care nu poate depăși o treime din valoarea litigiului, pentru fiecare parte căreia i s-a dat câștig de cauză; în acest scop, cererile neevaluabile în bani se cuantifică la 18 000 de euro, cu excepția cazului în care, ca urmare a complexității cauzei, instanța dispune altfel.

Dispozițiile alineatului precedent nu se aplică în cazul în care instanța constată un comportament imprudent al părții obligate la plata cheltuielilor de judecată.”

11. Articolul 411 din LEC prevede:

„Modificările care au loc după începerea procesului, referitoare la domiciliul părților, la situația lucrului în litigiu și la obiectul litigiului nu afectează jurisdicția și competența, care se stabilesc conform aspectelor dovedite la momentul inițial al litispendenței.”

III. Litigiul principal, întrebările preliminare și procedura în fața Curții

12. Din decizia de trimitere și din observațiile prezentate Curții rezultă că, la 25 aprilie 2008, EL și TP au încheiat cu Caixabank un contract de credit având ca obiect în esență suma de 159 000 de euro. Acest contract prevedea însă mai multe clauze numite „multidevize”, iar împrumutul era astfel exprimat în yeni japonezi (JPY).

13. La 10 octombrie 2016, EL și TP au introdus la Juzgado de Primera Instancia n.º49 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 49 din Barcelona), o acțiune împotriva Caixabank, prin care se solicita, în primul rând, constatarea nulității acestor clauze „multidevize” pentru motivul caracterului lor abuziv, ulterior, efectuarea unui nou calcul al soldului împrumutului (contractul continuând să existe în euro) și, în sfârșit, obligarea băncii la rambursarea sumelor pe care le-au plătit în mod nedatorat, în temeiul clauzelor menționate, de la încheierea contractului.

14. În cererea introductivă, reclamantii din litigiul principal au indicat că valoarea litigiului era de un quantum nedeterminat. În această privință, ei au arătat în esență că, dacă soldul împrumutului la data introducerii acțiunii s-ar fi ridicat la 127 269,15 euro, acest sold ar trebui revizuit ca urmare a anulării clauzelor „multidevize” și ajustat odată ce toate cheltuielile și comisioanele suportate ca urmare a acestor clauze ar fi cunoscute. Această valoare a fost stabilită ulterior ca atare în decizia de admitere a acțiunii.

15. Prin hotărârea din 29 noiembrie 2018, Juzgado de Primera Instancia n.º49 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 49 din Barcelona) a admis acțiunea formulată de EL și TP. Această instanță a constatat nulitatea clauzelor „multidevize” atacate și a obligat Caixabank să restituie consumatorilor eventualele sume plătite și care depășesc ceea ce ar fi plătit în cazul în care împrumutul ar fi fost exprimat de la început în euro, majorate cu dobânzile legale. În plus, instanța menționată a obligat Caixabank la plata cheltuielilor de judecată. Ulterior, această hotărâre a rămas definitivă.

16. În consecință, în cadrul procedurii accesorii de stabilire a cheltuielilor de judecată, avocatul lui EL și TP a prezentat în fața grefierului competent o cerere de rambursare a cheltuielilor de procedură în quantum de 25 188,91 euro, inclusiv o notă de 19 007,89 euro reprezentând onorariile sale. În vederea calculării onorariilor în discuție, cererea respectivă lua ca bază, ca valoare a litigiului, suma de 127 269,15 euro, și anume soldul împrumutului la data introducerii acțiunii⁴.

17. Caixabank a contestat cheltuielile de judecată solicitate, invocând caracterul excesiv al acestora. Prin decizia din 1 octombrie 2019, grefierul a admis această contestație. El a considerat, printre altele, că, în conformitate cu articolele 251 și 411 din LEC, așa cum au fost interpretate de instanțele spaniole, valoarea litigiului, odată stabilită la momentul introducerii acțiunii, nu mai poate fi modificată într-un stadiu ulterior al procedurii și nici *a fortiori* cu ocazia stabilirii cheltuielilor de judecată. În speță, întrucât s-a stabilit, în decizia de admitere a acțiunii, în conformitate cu cele indicate în cererea introductivă, că valoarea litigiului avea un quantum nedeterminat, aceasta trebuia de asemenea considerată ca atare în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată. În consecință, această valoare trebuia estimată la 30 000 de euro pentru onorariile avocațiale recuperabile, conform criteriilor orientative în materie de stabilire a cheltuielilor de judecată ale Baroului din Barcelona. Pe de altă parte, în temeiul articolului 394 alineatul 3 din LEC, Caixabank ar putea fi obligată numai să ramburseze reclamanților din litigiul principal onorariile avocațiale care nu depășesc o treime din această sumă.

⁴ Aceste informații nu figurează în decizia de trimitere. Ele reies din observațiile prezentate de EL și TP, precum și de Caixabank (a se vedea cu privire la acest aspect punctul 23 din prezentele concluzii).

18. Reclamanții din litigiul principal au introdus în acest caz o acțiune în revizuire împotriva deciziei respective. În acest cadru, Juzgado de Primera Instancia n.º49 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 49 din Barcelona), având îndoieli cu privire la compatibilitatea cu Directiva 93/13 a articolului 251, a articolului 394 alineatul 3 și a articolului 411 din LEC, astfel cum au fost interpretate de instanțele spaniole, a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Interpretarea jurisprudențială a articolului 251, a articolului 394 alineatul 3 și a articolului 411 din [LEC], realizată prin decizia din 1 octombrie 2019, potrivit căreia valoarea litigiului este echivalentă cu interesul economic al acestuia și, în consecință, permite o reducere a onorariilor plătite de consumator avocatului său, pe baza unei sume fixe (18 000 de euro), prevăzută de lege exclusiv pentru cererile neevaluabile în bani, iar nu pentru cele cu valoare nedeterminată, se opune articolului 6 alineatul (1) și articolului 7 alineatul (1) din Directiva [93/13] prin aceea că nu poate repune consumatorul în situația de fapt și de drept în care s-ar afla dacă nu ar fi existat clauza respectivă, în pofida faptului că există în favoarea sa o hotărâre judecătorească prin care s-a constatat caracterul abuziv al clauzei, și că nu înlătură o condiție procedurală nerezonabilă referitoare la o limitare a costurilor, înlăturare care ar garanta consumatorului mijloacele cele mai adecvate și eficiente pentru exercitarea legitimă a drepturilor sale?

2) Articolul 394 alineatul 3 din LEC, în sine, se opune articolului 6 alineatul (1) și articolului 7 alineatul (1) din Directiva [93/13] și face imposibilă sau extrem de dificilă exercitarea judiciară a drepturilor conferite consumatorilor de directiva respectivă, prin aceea că limitarea pe care articolul menționat o impune consumatorului, în sensul că acesta este nevoit să își asume o parte din propriile cheltuieli de judecată, implică faptul că consumatorul nu poate fi repus în situația de fapt și de drept în care s-ar afla dacă nu ar fi existat clauza respectivă, în pofida faptului că există în favoarea sa o hotărâre judecătorească prin care s-a constatat caracterul abuziv al clauzei și că nu înlătură o condiție procedurală nerezonabilă referitoare la o limitare a costurilor, înlăturare care ar garanta consumatorului mijloacele cele mai adecvate și eficiente pentru exercitarea legitimă a drepturilor sale?”

19. Cererea de decizie preliminară din data de 7 iulie 2020 a fost primită de Curte la 12 august același an. El și TP, Caixabank, guvernele spaniol și polonez, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise în fața Curții. Aceleași părți și persoane interesate, cu excepția guvernului polonez, au răspuns de asemenea în scris la întrebările adresate de Curte la 11 mai 2021.

IV. Analiză

A. Cu privire la competență

20. Cu titlu introductiv, guvernul spaniol, precum și, în esență, Caixabank invocă lipsa de competență a Curții de a soluționa prezentele întrebări preliminare.

21. În opinia noastră, această excepție trebuie respinsă. Deși este adevărat că întrebările referitoare la stabilirea cheltuielilor de judecată în procedurile civile nu intră, ca atare, în domeniul de aplicare al Directivei 93/13, amintim că litigiul principal privește caracterul abuziv, în sensul directivei menționate, al mai multor clauze contractuale. Prin urmare, aceste aspecte procedurale sunt invocate în cadrul unui litigiu având ca obiect drepturile conferite consumatorilor de directiva amintită. În acest context, se pune problema dacă articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din aceeași directivă coroborate cu principiul efectivității

se opun normelor spaniole în materie de cheltuieli de judecată. Situația intră, așadar, sub incidența dreptului Uniunii, iar întrebările adresate privesc interpretarea acestui drept. Curtea este astfel în mod vădit competentă să se pronunțe⁵.

B. Cu privire la admisibilitate

22. Caixabank și guvernul spaniol susțin de asemenea că întrebările preliminare sunt inadmisibile. În opinia acestora, *în primul rând*, decizia de trimitere nu conține elementele de fapt și de drept necesare pentru a permite Curții să răspundă în mod util la întrebările adresate.

23. În mod cert, cuantumul onorariilor pretinse de avocatul reclamanților din litigiul principal în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată nu este indicat în decizia de trimitere, care nu indică nici dacă această sumă depășește plafonul prevăzut la articolul 394 alineatul 3 din LEC. Totuși, pe lângă faptul că aceste informații figurează în observațiile părților din litigiul principal, descrierea faptelor care figurează în această decizie, oricât de succintă ar fi aceasta, este, în opinia noastră, suficientă pentru a înțelege ipotezele pe care se întemeiază întrebările preliminare și pentru a permite Curții să răspundă în mod util la acestea.

24. *În al doilea rând*, Caixabank subliniază că există o contradicție între modul de redactare a primei întrebări și conținutul deciziei de trimitere. Astfel, instanța de trimitere lasă să se înțeleagă, în această întrebare, că suma de 18 000 de euro care figurează la articolul 394 alineatul 3 primul paragraf a doua teză din LEC a fost luată ca bază de calcul pentru onorariile avocaților recuperabile de EL și de TP, deși în această decizie se arată că, în realitate, grefierul a luat ca bază suma de 30 000 de euro, prevăzută în criteriile orientative în materie de stabilire a cheltuielilor de judecată ale Baroului din Barcelona.

25. Considerăm că există, cu privire la acest aspect, o contradicție în decizia de trimitere. De altfel, decizia în cauză nu explică nici motivele pentru care suma respectivă de 30 000 de euro a fost aplicată în locul celei care figurează la articolul 394 alineatul 3 menționat. În aceste condiții, în opinia noastră, contradicția respectivă nu este suficientă pentru a declara inadmisibile întrebările adresate. Astfel, Curtea va trebui să dea un răspuns general în ceea ce privește compatibilitatea unui regim național de stabilire a cheltuielilor de judecată care prevede un plafon al onorariilor avocaților care pot fi rambursate în funcție de valoarea litigiului, independent de cea efectiv reținută în cauza principală. Prin urmare, această sumă nu este decisivă pentru interpretarea solicitată.

26. *În al treilea rând*, Caixabank și guvernul spaniol arată că decizia de trimitere conține afirmații nesusținute, chiar eronate. În special, instanța de trimitere ar lăsa să se înțeleagă că, în cuprinsul acesteia, reclamanții din litigiul principal au plătit sau cel puțin vor trebui să plătească toate onorariile solicitate de avocatul lor în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată, fără a susține acest punct, în timp ce din elementele din dosar reiese că nu aceasta este situația. Pentru același motiv,

⁵ A se vedea prin analogie Hotărârea din 16 iulie 2020, Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 și C-259/19, denumită în continuare „Hotărârea Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria”, EU:C:2020:578, punctul 45). Dacă în Hotărârea din 27 martie 2014, Torralbo Marcos (C-265/13, EU:C:2014:187), precum și în Hotărârea din 8 decembrie 2016, Eurosaneamientos și alții (C-532/15 și C-538/15, EU:C:2016:932), invocate de Caixabank și de guvernul spaniol, Curtea s-a declarat incompetentă să răspundă la întrebările referitoare la compatibilitatea unor norme procedurale naționale cu dreptul Uniunii, motivul este tocmai pentru că aceste întrebări fuseseră adresate în cadrul unor litigii care nu priveau drepturi conferite de dreptul Uniunii.

întrebările adresate ar fi ipotetice. Nu ar exista nicio îndoială cu privire la faptul că reclamanții din litigiul principal vor obține de la Caixabank, în temeiul normelor spaniole în materie de cheltuieli de judecată, rambursarea tuturor cheltuielilor de judecată efectuate de aceștia⁶.

27. În această privință, este suficient să amintim că, în cadrul procedurii prevăzute la articolul 267 TFUE, orice apreciere a situației de fapt din speță este de competența instanței naționale. Curtea este abilitată să se pronunțe numai cu privire la interpretarea unui text al Uniunii pornind de la faptele care îi sunt indicate de această instanță⁷. Prin urmare, Caixabank și guvernul spaniol nu pot repune în discuție în fața Curții premisa de ordin factual, evocată de instanța de trimitere în întrebările sale, potrivit căreia reclamanții din litigiul principal au plătit onorariile solicitate de avocatul lor sau, cel puțin, vor trebui să o facă în măsura în care aceste onorarii nu vor putea fi repercutate asupra pârâtei din litigiul principal.

28. În sfârșit, guvernul spaniol contestă în mod specific admisibilitatea primei întrebări, în măsura în care privește principiul „*perpetuatio iurisdictionis*” codificat la articolul 411 din LEC, invocând mai multe împrejurări care, în opinia noastră, țin de fondul acestei probleme⁸. În consecință, deși împrejurările respective pot fi luate în considerare pentru a răspunde la acea întrebare, ele sunt, în opinia noastră, fără relevanță atunci când trebuie să se aprecieze admisibilitatea acesteia⁹.

C. Cu privire la fond

29. Prezenta cauză are ca fundal problematica, bine cunoscută de Curte¹⁰, a contractelor de credit exprimate în monedă străină, încheiate de consumatori cu instituții bancare, printre altele spaniole.

30. În speță, EL și TP încheiaseră cu Caixabank un asemenea contract de credit, exprimat în yenii japonezi (JPY). Acești consumatori au introdus însă o acțiune având ca obiect constatarea caracterului abuziv al clauzelor „multidevize” stipulate în acest contract, care aveau ca efect indexarea plății ratelor lunare la cursul acestei monede străine.

31. Întrebările preliminare adresate de instanța de trimitere nu privesc compatibilitatea clauzelor în litigiu cu dreptul Uniunii. Caracterul abuziv al acestora, în sensul articolului 3 alineatul (1) din Directiva 93/13, a fost constatat deja de instanța respectivă într-o hotărâre rămasă definitivă¹¹. În acest cadru, în conformitate cu articolul 6 alineatul (1) din directiva menționată, instanța respectivă a respins aplicarea acestor clauze (constatând nulitatea lor absolută, după cum este

⁶ Astfel, convenția privind onorariile încheiată între reclamanții din litigiul principal și avocatul lor ar indica faptul că aceștia au convenit onorarii fixe și onorarii variabile, aplicabile în cazul unei hotărâri favorabile și al obligării băncii la plata cheltuielilor de judecată. Numai partea fixă, în valoare de 1 200 de euro (HT), ar trebui plătită de reclamanții menționați. În schimb, onorariile variabile ar trebui percepute direct de avocat din cuantumul cheltuielilor de judecată obținute. Or, suma de 1 200 de euro este inferioară plafonului prevăzut la articolul 394 alineatul 3 din LEC și ar fi acoperită în mare măsură de suma pe care Caixabank ar accepta să o plătească cu titlu de cheltuieli de judecată.

⁷ A se vedea în special Hotărârea din 29 aprilie 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, punctul 37 și jurisprudența citată).

⁸ A se vedea pentru aceste împrejurări punctele 76 și 77 din prezentele concluzii.

⁹ A se vedea prin analogie Hotărârea din 4 octombrie 1991, Society for the Protection of Unborn Children Ireland (C-159/90, EU:C:1991:378, punctul 15).

¹⁰ A se vedea printre altele Hotărârea din 30 aprilie 2014, Kásler și Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), Hotărârea din 20 septembrie 2017, Andriuc și alții (C-186/16, EU:C:2017:703), precum și Hotărârea din 10 iunie 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-609/19, EU:C:2021:469).

¹¹ Decizia de trimitere nu explică motivele pentru care clauzele în litigiu au fost declarate abuzive. Reiese însă din observațiile guvernului spaniol că instanțele spaniole controlează în mod riguros acest tip de clauze „multidevize” și consideră în general că acestea nu sunt suficient de transparente pentru consumatori. A se vedea, pentru o jurisprudență a Curții referitoare la cerințele de transparentă care se aplică unor clauze analoge, Hotărârea din 10 iunie 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-609/19, EU:C:2021:469, punctele 40-57, precum și jurisprudența citată).

prevăzută în dreptul spaniol) și a menținut, în rest, validitatea contractului, având în vedere că euro a devenit astfel unica monedă a împrumutului¹². Aceeași instanță a obligat de asemenea Caixabank să restituie reclamanților din litigiul principal eventualele sume plătite în mod nejustificat de acestea în temeiul clauzelor menționate, ceea ce implica recalcularea ratelor lunare pe care le-ar fi plătit în cazul în care împrumutul ar fi fost exprimat de la început în euro, precum și să stabilească cuantumul cheltuielilor și al comisioanelor facturate de această bancă în legătură cu mecanismul „multidevize”.

32. Prezentele întrebări preliminare privesc în schimb problema cuantumului exact al cheltuielilor de judecată și, mai precis, al onorariilor avocațiale, la a căror rambursare de către Caixabank au dreptul reclamanții din litigiul principal la finalul acestei acțiuni, în temeiul dreptului spaniol.

33. În această privință, reglementarea spaniolă prevede în esență că, în cadrul unei proceduri civile, partea care cade în pretenții este obligată, în principiu, la plata cheltuielilor de judecată efectuate de partea care a avut câștig de cauză, inclusiv onorariile avocatului acesteia din urmă¹³. Astfel, în speță, Caixabank a fost obligată să ramburseze EL și TP cheltuielile de judecată efectuate de aceștia.

34. Odată ce obligarea la plata cheltuielilor de judecată a rămas definitivă, grefierul instanței sesizate cu acțiunea, competent în materie¹⁴, stabilește și adaptează cuantumul exact al cheltuielilor recuperabile de către partea care a avut câștig de cauză în cadrul unei proceduri de stabilire a cheltuielilor de judecată, în raport cu notele privind onorariile prezentate de avocați, de avoués sau de alți experți implicați, ținând seama de împrejurările speței, în special de *valoarea litigiului*, dar și de munca realizată efectiv de acești profesioniști, de timpul consacrat cauzei, precum și de complexitatea sa.

35. Cu toate acestea, *pe de o parte*, articolul 394 alineatul 3 din LEC prevede la primul paragraf prima teză un plafon aplicabil în special onorariilor avocațiale ale părții care a avut câștig de cauză. În mod concret, partea obligată la plata cheltuielilor de judecată nu poate fi, în principiu¹⁵, obligată să plătească, în ceea ce privește aceste onorarii, decât maximum o sumă totală *care nu depășește o treime din valoarea litigiului*. Atunci când onorariile avocațiale solicitate depășesc acest plafon, grefierul trebuie în mod normal să procedeze la „reducerea” onorariilor respective¹⁶.

36. În acest context, *pe de altă parte*, potrivit articolului 251 din LEC, valoarea litigiului se precizează în cererea introductivă, în funcție de interesul economic reprezentat de acțiune pentru reclamant. În această privință, alineatul 1 al articolului menționat prevede că, în cazul în care se solicită o anumită sumă de bani, valoarea litigiului este reprezentată de suma respectivă, iar în lipsa unei cuantificări, chiar și în mod relativ, se consideră că valoarea litigiului este nedeterminată.

37. În speță, EL și TP indicaseră inițial, în cererea lor introductivă, valoarea litigiului ca fiind nedeterminată. În acest cadru, ei precizaseră în esență că, deși interesul economic pe care îl reprezintă acțiunea pentru ei corespunde soldului împrumutului la data introducerii acesteia

¹² A se vedea, în ceea ce privește condițiile unei asemenea mențineri a contractului, în special Hotărârea din 14 martie 2019, Dunai (C-118/17, EU:C:2019:207, punctul 40).

¹³ A se vedea articolul 394 alineatul 1 din LEC.

¹⁴ A se vedea articolul 243 din LEC.

¹⁵ A se vedea în această privință punctul 67 din prezentele concluzii.

¹⁶ A se vedea articolul 243 din LEC.

(aproximativ 120 000 de euro), acest sold ar trebui să fie revizuit ca urmare a anulării clauzelor „multidevize” în litigiu. În consecință, era necesar să se aștepte judecarea cauzei pe fond pentru a cunoaște exact valoarea menționată. Ulterior, în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată, reclamanții din litigiul principal au stabilit aceeași valoare, în vederea calculării onorariilor avocațiale recuperabile, la soldul împrumutului.

38. Cu toate acestea, conform unei jurisprudențe constante a Tribunal Supremo (Curtea Supremă, Spania), în temeiul principiului procedural al „perpetuatio jurisdictionis”, codificat la articolul 411 din LEC, odată stabilită valoarea litigiului în decizia de admitere a acțiunii, în conformitate cu indicațiile din cererea introductivă, nu ar mai putea fi modificată într-un stadiu ulterior al procedurii și nici *a fortiori* după finalizarea sa, în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată. Această jurisprudență a fost urmată de grefierul din cauza principală. El a considerat că, în speță, valoarea litigiului trebuia apreciată în mod imuabil, inclusiv în scopul acestei stabiliri, ca fiind nedeterminată¹⁷.

39. Această interpretare are ca efect limitarea cuantumului onorariilor avocațiale care pot fi recuperate de reclamanții din litigiul principal de la Caixabank. Astfel, tot potrivit (cel puțin unei părți a)¹⁸ jurisprudenței spaniole, litigiile a căror valoare este „nedeterminată” trebuie asimilate celor a căror valoare nu este „evaluabilă în bani”, în sensul articolului 394 alineatul 3 primul paragraf a doua teză din LEC. Această dispoziție prevede că, în principiu¹⁹, asemenea litigii se cuantifică, exclusiv în scopul stabilirii cheltuielilor de judecată, la 18 000 de euro. În consecință, în temeiul plafonului prevăzut la articolul 394 alineatul 3 primul paragraf prima teză din LEC, partea care a căzut în pretenții poate fi obligată numai la rambursarea onorariilor avocațiale care se ridică la cel mult o treime din această sumă, și anume 6 000 de euro.

40. Amintim totuși că, în speță, se pare că suma indicativă de 18 000 de euro nu a fost aplicată. În schimb, a fost reținută o valoare de 30 000 de euro²⁰. Prin urmare, în temeiul plafonului în litigiu, o sumă maximă de 10 000 de euro putea fi așadar solicitată de reclamanții din litigiul principal societății Caixabank cu titlu de onorarii avocațiale. În orice caz, problema este aceeași. În cazul în care, precum în cauza principală, consumatorul și avocatul său au convenit onorarii într-un quantum superior plafonului respectiv (în speță, aproximativ 26 000 de euro), suma în plus va trebui suportată de consumator.

41. Or, potrivit EL și TP, cărora li se alătură Comisia în fața Curții, un asemenea rezultat este incompatibil cu dreptul Uniunii. În cazul în care un consumator ar trebui să suporte în tot sau în parte cheltuielile efectuate pentru a valorifica în justiție drepturile conferite de Directiva 93/13, inclusiv onorariile convenite cu avocatul său, în condițiile în care a avut câștig de cauză pe fond (având în vedere că instanța sesizată a constatat caracterul abuziv al clauzei atacate și l-a obligat pe profesionist să restituie sumele plătite în temeiul acesteia), același consumator nu ar putea fi repus în situația de drept sau de fapt în care s-ar fi aflat în lipsa clauzei respective, după cum prevăd articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din această directivă, astfel cum au fost interpretate în Hotărârea Gutiérrez Naranjo și alții²¹. Aceasta s-ar opune de asemenea exercitării de către consumatori a drepturilor conferite de directiva menționată.

¹⁷ A se vedea punctele 16 și 17 din prezentele concluzii.

¹⁸ Acest aspect este disputat de EL și TP (a se vedea punctul 74 din prezentele concluzii).

¹⁹ Cu excepția cazului în care, dată fiind complexitatea cauzei, instanța hotărăște altfel.

²⁰ A se vedea punctele 24 și 25 din prezentele concluzii.

²¹ Hotărârea din 21 decembrie 2016 (C-154/15, C-307/15 și C-308/15, denumită în continuare „Hotărârea Gutiérrez Naranjo”, EU:C:2016:980, punctele 61 și 62).

42. În acest context, *pe de o parte*, a doua întrebare a instanței de trimitere, care trebuie examinată în primul rând, urmărește în esență să se stabilească dacă articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborate cu principiul efectivității se opun unei reglementări naționale, precum articolul 394 alineatul 3 din LEC, care prevede, în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată efectuate de părțile dintr-un litigiu referitor la caracterul abuziv al unei clauze contractuale, un plafon aplicabil onorariilor avocaților care pot fi recuperate de consumatorul care a avut câștig de cauză de la profesionistul obligat la plata cheltuielilor de judecată, în funcție de valoarea litigiului. Vom explica, într-o secțiune 1, motivele pentru care nu aceasta este situația în principiu.

43. *Pe de altă parte*, prin intermediul primei întrebări, care trebuie examinată în al doilea rând, instanța de trimitere ridică problema dacă interpretarea jurisprudențială a articolului 251, a articolului 394 alineatul 3 și a articolului 411 din LEC, potrivit căreia, atunci când un consumator a indicat, în cererea sa introductivă, valoarea litigiului ca fiind de un quantum nedeterminat, el nu mai poate modifica această dată în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată și potrivit căreia litigiile a căror valoare este nedeterminată sunt evaluate la 18 000 de euro (sau mai degrabă, în speță, la 30 000 de euro) în vederea calculării onorariilor avocațiale recuperabile, este contrară articolului 6 alineatul (1) și articolului 7 alineatul (1) din Directiva 93/13. Vom prezenta în secțiunea 2 motivele pentru care, sub rezerva unor verificări de către instanța de trimitere, nu împărtășim această opinie.

1. Cu privire la faptul că dreptul Uniunii nu se opune, în principiu, unei reglementări naționale care plafonează cuantumul cheltuielilor recuperabile de către consumator (a doua întrebare)

44. După cum subliniază guvernul polonez, a doua întrebare a instanței de trimitere, astfel cum a fost reformulată la punctul 42 din prezentele concluzii, echivalează în esență cu a se stabili dacă Directiva 93/13 impune statelor membre să prevadă dreptul unui consumator care a avut câștig de cauză în cadrul unei acțiuni prin care se urmărește constatarea caracterului abuziv al unei clauze de a obține de la profesionistul în cauză rambursarea tuturor cheltuielilor de judecată pe care le-a efectuat în cadrul acestei acțiuni.

45. Spre deosebire de EL și TP și asemenea guvernelor spaniol și polonez, nu împărtășim această opinie.

46. În primul rând, nu considerăm că interpretarea dată de Curte, în Hotărârea Gutiérrez Naranjo, a articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 răspunde ca atare acestei chestiuni.

47. În această privință, amintim că articolul 6 alineatul (1) menționat stabilește obiectivul potrivit căruia clauzele abuzive utilizate în contractele încheiate între profesioniști și consumatori nu trebuie „să creeze obligații” pentru aceștia din urmă. În Hotărârea Gutiérrez Naranjo, Curtea a precizat că, potrivit acestei dispoziții, este necesar să se considere că o clauză abuzivă „nu a existat niciodată, astfel încât aceasta nu poate avea efect în ceea ce privește consumatorul”. Prin urmare, constatarea pe cale judecătorească a caracterului abuziv al unei clauze contractuale „trebuie, în principiu, să aibă drept consecință restabilirea în drept și în fapt a situației în care s-ar găsi consumatorul în lipsa clauzei respective”²².

²² Hotărârea Gutiérrez Naranjo (punctul 61).

48. Prin intermediul acestei din urmă afirmații, Curtea a dedus din același articol 6 alineatul (1) un „remediu” (*remedy*) în favoarea consumatorilor, și anume dreptul la restituirea eventualelor sume plătite în mod nejustificat în temeiul unei clauze abuzive, și aceasta pentru ca efectele deja produse de o asemenea clauză, contrar obiectivului stabilit de această dispoziție, să poate fi înlăturate retroactiv, în măsura posibilului²³.

49. În speță, reclamantii din litigiul principal au invocat cu succes acest drept în justiție. Efectele deja produse de clauzele „multidevize” în litigiu trebuie, în conformitate cu hotărârea definitivă pronunțată de instanța de trimitere, să fie înlăturate retroactiv de CaixaBank. Prin urmare, consumatorii au fost repuși, pe plan juridic, în situația de drept și de fapt în care s-ar fi aflat în lipsa clauzei menționate, în sensul în care înțelegea Curtea.

50. În schimb, problema „remediului” obținut, pe fond, de consumatori nu poate fi confundată cu cea a stabilirii cheltuielilor de judecată efectuate de aceștia din urmă în legătură cu procedura judiciară, pe care articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 nu o reglementează.

51. Astfel, normele aferente stabilirii cheltuielilor de judecată în litigiile civile constituie norme de procedură. Atunci când se aplică în cadrul unei acțiuni introduse de un consumator și pentru a se constata caracterul abuziv al unei clauze contractuale, în sensul Directivei 93/13, aceste norme de înscriu, pentru a relua formula consacrată, printre „modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor conferite justițiabililor de dreptul Uniunii”²⁴. După cum subliniază guvernele spaniol și polonez, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, asemenea modalități procedurale țin, în lipsa armonizării în dreptul Uniunii, de *autonomia procedurală a statelor membre*, sub rezerva respectării principiilor echivalenței și efectivității²⁵.

52. În acest context și *în al doilea rând*, trebuie amintit, după cum procedează guvernul polonez, că, în general, principiul efectivității (singurul în discuție în prezenta cauză²⁶) nu se opune, în principiu, ca un consumator să suporte anumite cheltuieli de judecată atunci când introduce o acțiune prin care urmărește să se constate caracterul abuziv al unei clauze contractuale. Cu toate acestea, costul procedurii nu poate fi atât de ridicat încât să facă „imposibilă sau extrem de dificilă în practică” exercitarea de către consumator a drepturilor conferite de Directiva 93/13. Cu alte cuvinte, acest principiu s-ar opune ca o astfel de acțiune să reprezinte un cost prohibitiv pentru consumator²⁷.

53. Astfel, faptul că introducerea unei asemenea acțiuni implică asistența unui avocat, după cum pare să fie cazul în Spania, iar consumatorul trebuie să suporte cel puțin o parte din onorariile acestui avocat nu este în sine contrar principiului efectivității²⁸. Totuși, întrucât aceste onorarii

²³ A se vedea Hotărârea Gutiérrez Naranjo (punctul 62: „[O]bligația instanței naționale de a înlătura o clauză contractuală abuzivă care impune plata unor sume care se dovedesc a fi nedatorate determină, în principiu, un efect restitutoriu corespunzător în privința acelorasi sume”).

²⁴ A se vedea printre altele Hotărârea CaixaBank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (punctele 83 și 95, precum și jurisprudența citată).

²⁵ A se vedea în special Hotărârea CaixaBank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (punctele 83 și 95, precum și jurisprudența citată).

²⁶ Curții nu i se solicită să se pronunțe cu privire la principiul echivalenței. În orice caz, ea nu dispune de niciun element de natură să suscite îndoieli cu privire la conformitatea articolului 394 alineatul 3 din LEC cu principiul menționat. Potrivit indicațiilor furnizate de CaixaBank și de guvernul spaniol, această dispoziție se aplică în mod nediferențiat procedurilor având ca obiect drepturi conferite de dreptul Uniunii și celor care au ca obiect drepturi conferite de dreptul național. A se vedea în acest sens Hotărârea CaixaBank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (punctul 96).

²⁷ A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2013, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, punctul 41), Hotărârea din 12 februarie 2015, Baczó și Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, punctele 50, 52 și 53), precum și Hotărârea din 3 aprilie 2019, Aqua Med (C-266/18, EU:C:2019:282, punctul 54). A se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate în cauza Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:532, punctele 35, 36 și 56).

²⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea din 12 februarie 2015, Baczó și Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, punctele 54 și 55).

constituie în general o parte substanțială din cheltuielile efectuate în cadrul unei proceduri judiciare²⁹, dacă un consumator, în cazul în care ar obține câștig de cauză, nu ar putea repercuta asupra profesionistului decât o parte nesemnificativă a onorariilor respective, chiar deloc, aceasta ar putea să îl descurajeze serios să acționeze în justiție³⁰. Onorariile avocaților ar putea deveni în acest caz, într-un număr semnificativ de situații, în funcție de tarifele practicate, în raport cu beneficiul conferit consumatorului de acțiune, un cost prohibitiv pentru acesta din urmă, făcând extrem de dificilă exercitarea în justiție a drepturilor conferite de Directiva 93/13³¹.

54. În aceste condiții, rezultă, în opinia noastră, că un consumator care a avut câștig de cauză în cadrul unei căi de atac judiciare ar trebui să poată recupera de la profesionistul care a căzut în pretenții, la stabilirea cheltuielilor de judecată, nu toate onorariile convenite cu avocatul său, ci o *sumă rezonabilă și proporțională* în raport cu cheltuielile pe care trebuia să le efectueze în mod obiectiv pentru a introduce o asemenea acțiune, cu alte cuvinte o sumă suficientă pentru a atenua caracterul prohibitiv pe care l-ar putea reprezenta onorariile respective. În caz contrar, după cum a subliniat pe larg Caixabank, consumatorii ar putea solicita, în cadrul unei astfel de stabiliri, rambursarea onorariilor convenite în mod liber cu avocatul lor și care depășesc, chiar într-o mare măsură, ceea ce era obiectiv indispensabil³².

55. Statele membre dispun, în cadrul autonomiei lor procedurale, de o largă marjă de apreciere în această privință. Ele pot, în principiu, să asigure respectarea cerinței menționate la punctul anterior în cadrul normelor lor naționale privind stabilirea cheltuielilor de judecată, norme care, după cum a subliniat în mod util guvernul polonez în observațiile sale, prezintă disparități inerente lipsei unei armonizări europene în acest domeniu: unele dispoziții prevăd că partea care a căzut în pretenții trebuie să ramburseze toate onorariile avocaților efectuate de partea care a avut câștig de cauză; altele, printre care se încadrează normele spaniole, prevăd că partea care a avut câștig de cauză poate recupera numai o parte din aceste onorarii³³. Aceste norme diferite sunt compatibile cu principiul efectivității în măsura în care, repetăm, permit consumatorului să recupereze de la profesionist, cu titlu de onorarii avocațiale, o sumă rezonabilă și proporțională pentru a acoperi onorariile avocatului său.

56. Spre deosebire de EL și TP, asemenea Caixabank și guvernului spaniol, nu considerăm că această interpretare este repusă în discuție prin Hotărârea Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria.

²⁹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 iulie 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, punctul 22).

³⁰ Caixabank a insistat, în observațiile sale, asupra faptului că onorariile solicitate de avocați în cadrul procedurilor de stabilire a cheltuielilor de judecată nu corespund în mod necesar celor facturate clienților lor, subliniind din nou că, în speță, onorariile care trebuiau plătite de reclamantii din litigiul principiul sunt într-adevăr mai mici decât cele solicitate de avocatul lor (a se vedea nota de subsol 6 din prezentele concluzii). Astfel, întrebările preliminare nu ar urmări să apere interesul consumatorilor de a nu suporta cheltuieli de judecată, ci pe cel al avocaților lor de a solicita onorarii mai mari. Cu toate acestea, considerăm că există o legătură evidentă între aceste două aspecte.

³¹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 13 septembrie 2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, punctul 68), precum și, prin analogie, Concluziile avocatului general Campos Sánchez-Bordona prezentate în cauza United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, punctul 68). De altfel, Curtea a arătat deja că „[i]n cadrul unor litigii a căror valoare este adesea limitată, onorariile avocaților pot fi superioare intereselor care sunt în joc, ceea ce poate descuraja consumatorul să se apere împotriva aplicării unei clauze abuzive” [a se vedea în special Hotărârea din 27 iunie 2000, Océano Grupo Editorial și Salvat Editores (C-240/98-C-244/98, EU:C:2000:346, punctul 26)].

³² A se vedea în această privință Concluziile avocatului general Campos Sánchez-Bordona prezentate în cauza United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, punctele 53, 65 și 66).

³³ A se vedea, pentru o analiză detaliată a diferitor norme în materie de cheltuieli de judecată existente în statele membre, <https://e-justice.europa.eu/37/FR/costs?init=true>

57. În această hotărâre, Curtea a statuat că articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborate cu principiul efectivității se opun „unui regim care permite ca o parte din cheltuielile procedurale să fie suportate de consumator în funcție de nivelul sumelor plătite în mod nejustificat care îi sunt restituite ca urmare a constatării nulității unei clauze contractuale din cauza caracterului său abuziv”. Potrivit Curții, un astfel de regim în materie de cheltuieli de judecată creează un obstacol substanțial de natură să descurajeze consumatorii să se adreseze unei instanțe pentru a se constata caracterul abuziv al unei clauze contractuale³⁴.

58. Mai concret, cauza în care s-a pronunțat hotărârea menționată privea articolul 394 alineatele 1 și 2 din LEC. În timp ce alineatul 1 prevede, amintim, că partea care a căzut în pretenții trebuie să suporte cheltuielile de judecată efectuate de partea care a avut câștig de cauză, alineatul 2 prevede că, în cazul admiterii în parte a pretențiilor uneia dintre părți sau al respingerii pretențiilor respective, fiecare dintre ele trebuie, în principiu, să își plătească propriile cheltuieli de judecată și să suporte jumătate din cheltuielile comune. În temeiul acestor dispoziții, atunci când un consumator a prezentat, în cadrul aceleiași acțiuni, o cerere în declararea nulității unei clauze, precum și o cerere de restituire a sumelor plătite în mod necorespunzător în temeiul acestei clauze și când prima cerere era fondată, dar suma solicitată în cadrul celei de a doua nu corespundea sumelor la care acest consumator avea dreptul în mod real, profesionistul nu era, în principiu, obligat la plata tuturor cheltuielilor de judecată³⁵. Această normă de alocare a cheltuielilor de judecată a fost considerată contrară dreptului Uniunii de către Curte.

59. Or, *pe de o parte*, avem rezerve în privința acestei interpretări. În opinia noastră, norma potrivit căreia fiecare parte trebuie să suporte propriile cheltuieli de judecată atunci când anumite cereri sunt admise și altele respinse este o regulă de echitate, care se regăsește frecvent în dreptul statelor membre (precum și în Regulamentul de procedură al Curții³⁶) și care nu face „imposibilă în practică sau extrem de dificilă” exercitarea de către consumatori a drepturilor conferite de Directiva 93/13. În cazul în care consumatorul cade în pretenții cu privire la o parte din concluziile sale, deși instanța a aplicat în mod corect dreptul Uniunii, eventual invocând din oficiu caracterul abuziv al clauzelor în litigiu, nu credem că există elemente care se opun repartizării cheltuielilor de judecată între justițiabili.

60. În orice caz, *pe de altă parte*, presupunând că Curtea nu este de acord cu punctul nostru de vedere, subliniem că Hotărârea Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria privea o regulă *de alocare a cheltuielilor de judecată* între părți. În schimb, Curtea nu s-a pronunțat asupra problemei în discuție în speță *a cuantumului exact al cheltuielilor de judecată*, și în special a onorariilor avocațiale, pe care consumatorul care a avut câștig de cauză le poate repercuta asupra profesionistului care a fost obligat la plata cheltuielilor de judecată. Prin urmare, nu se poate deduce în mod întemeiat că, în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată, consumatorul ar trebui să poată recupera toate onorariile convenite cu avocatul său.

61. Ținând seama de ceea ce precedă, în opinia noastră, o reglementare națională precum articolul 394 alineatul 3 primul paragraf prima teză din LEC, care limitează onorariile avocațiale pe care consumatorul care a avut câștig de cauză le poate repercuta asupra profesionistului obligat la plata cheltuielilor de judecată, este, în principiu, compatibilă cu principiul efectivității. Un astfel de sistem nu depășește în sine marja de apreciere de care dispun statele membre în cadrul autonomiei lor procedurale.

³⁴ A se vedea Hotărârea Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (punctele 96, 98 și 99).

³⁵ A se vedea Hotărârea Caixabank și Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (punctul 94).

³⁶ A se vedea în acest sens articolul 138 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții.

62. *Pe de o parte*, după cum arată guvernul spaniol, un asemenea plafon permite o anumită standardizare a ceea ce constituie un quantum rezonabil și proporțional al cheltuielilor recuperabile în funcție de valoarea și/sau de tipul litigiilor, excluzând rambursarea onorariilor avocațiale neobișnuit de ridicate³⁷.

63. *Pe de altă parte*, amintim că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, pentru aplicarea principiului efectivității, fiecare caz în care se ridică problema dacă o prevedere procedurală internă face imposibilă în practică sau excesiv de dificilă aplicarea dreptului Uniunii trebuie analizat ținând cont de locul pe care respectiva prevedere îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează și de particularitățile acesteia în fața diverselor instanțe naționale. Din această perspectivă, trebuie să se țină seama, dacă este cazul, de principiile care stau la baza sistemului jurisdicțional național, precum principiul securității juridice și respectarea dreptului la apărare³⁸.

64. Or, *mai întâi*, acest din urmă principiu militează în favoarea unui plafon precum cel prevăzut la articolul 394 alineatul 3 primul paragraf prima teză din LEC. Astfel, normele în materie de cheltuieli de judecată trebuie, în măsura posibilului, să fie simple, iar rezultatele lor previzibile³⁹. În această privință, astfel cum arată guvernul spaniol, acest plafon contribuie tocmai la a face previzibile cheltuielile de judecată pe care părțile din litigiu vor trebui să le suporte.

65. *În continuare*, după cum arată guvernele spaniol și polonez, un plafon al cheltuielilor de judecată recuperabile realizează, dintr-o preocupare pentru respectarea dreptului la apărare, o evaluare comparativă între câștigul pe care îl pot obține justițiabilii în urma unei proceduri judiciare și riscul pe care și-l asumă prin inițierea procesului. Din această perspectivă, un astfel de plafon oferă protecție consumatorilor. Într-adevăr, dacă consumatorul s-ar confrunta cu riscul, în lipsa unui asemenea plafon⁴⁰, de a trebui să suporte integral onorariile avocatului profesionistului (care ar putea fi foarte mari), în ipoteza în care acesta din urmă ar câștiga procesul, acest lucru ar putea să îl descurajeze serios să acționeze în justiție⁴¹. Din această perspectivă, o dispoziție precum articolul 394 alineatul 3 din LEC nu are ca efect descurajarea, ci, dimpotrivă, încurajarea consumatorului de a-și valorifica drepturile în justiție.

³⁷ A se vedea prin analogie Hotărârea din 28 iulie 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, punctul 25). În ceea ce privește aspectul de a se stabili costurile care sunt indispensabile unui consumator pentru a-și valorifica în mod util drepturile sau apărarea, apreciem, asemenea guvernului polonez, că autoritățile naționale sunt, în principiu, cele mai în măsură să stabilească, în acord cu profesioniștii din domeniul juridic și celelalte persoane vizate, costul cauzelor de un anumit tip sau de o anumită valoare [a se vedea prin analogie Concluziile avocatului general Campos Sánchez-Bordona prezentate în cauza United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, punctele 73 și 75)].

³⁸ A se vedea în special Hotărârea din 10 iunie 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19-C-782/19, EU:C:2021:470, punctul 28, precum și jurisprudența citată).

³⁹ A se vedea în acest sens Hotărârea din 6 octombrie 2015, Orizzonte Salute (C-61/14, EU:C:2015:655, punctul 61), precum și, prin analogie, Hotărârea din 13 februarie 2014, Comisia/Regatul Unit (C-530/11, EU:C:2014:67, punctele 54 și 58), și Hotărârea din 17 octombrie 2018, Klohn (C-167/17, EU:C:2018:833, punctul 70).

⁴⁰ Bineînțeles, nu se poate impune, în numele protecției consumatorului, ca un plafon în materie de cheltuieli de judecată recuperabile să nu se aplice atunci când consumatorul are câștig de cauză, ci să se aplice atunci când este vorba despre profesionist. O asemenea interpretare ar constitui o încălcare a principiului egalității armelor (sau al egalității procedurale) și ar fi, în consecință, incompatibilă cu articolul 47 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. A se vedea cu privire la acest principiu în special Hotărârea din 30 iunie 2016, Toma și Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci (C-205/15, EU:C:2016:499, punctele 36 și 47).

⁴¹ A se vedea prin analogie Concluziile avocatului general Campos Sánchez-Bordona prezentate în cauza United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, punctele 67 și 68).

66. *În sfârșit*, după cum arată Caixabank, trebuie luate în considerare mecanismele prevăzute de reglementarea națională și prin care se urmărește atenuarea eventualelor dificultăți financiare ale consumatorului precum obținerea asistenței judiciare, care ar putea permite compensarea onorariilor avocațiale care rămân, după caz, în sarcina acestuia din urmă după stabilirea cheltuielilor de judecată⁴².

67. *De altfel*, după cum arată guvernul spaniol, în speță, plafonul prevăzut la articolul 394 alineatul 3 primul paragraf prima teză din LEC nu constituie o limită absolută. Acesta poate fi înlăturat cel puțin în cazul în care instanța constată un comportament imprudent al părții obligate la plata cheltuielilor de judecată⁴³.

68. *Acestea fiind precizate*, în acord cu ceea ce am explicat la punctul 54 din prezentele concluzii, principiul efectivității s-ar opune unei reglementări naționale care prevede, în ceea ce privește cheltuielile recuperabile de către partea care a avut câștig de cauză, un plafon atât de scăzut încât consumatorii nu ar putea, ca regulă generală, să obțină rambursarea unui quantum rezonabil și proporțional în raport cu cheltuielile pe care trebuie să le efectueze în mod obiectiv pentru a introduce o acțiune în justiție⁴⁴.

69. Astfel, pe lângă faptul că un asemenea plafon ar risca să descurajeze serios consumatorii să își valorifice drepturile, considerăm că, în cazul în care un profesionist nu ar trebui să suporte în cadrul unei asemenea acțiuni decât o parte nesemnificativă a onorariilor avocațiale efectuate de consumator, efectul disuasiv pe care articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborat cu articolul 7 alineatul (1) din această directivă intenționează să îl confere constatării caracterului abuziv al unei clauze contractuale ar fi în mod serios diminuat, după cum arată în mod întemeiat EL și TP, precum și Comisia⁴⁵.

70. Ținând seama de considerațiile care precedă, propunem Curții să răspundă la a doua întrebare că articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborate cu principiul efectivității nu se opun unei reglementări naționale care prevede, în cadrul procedurii de stabilire a cheltuielilor de judecată în legătură cu o acțiune referitoare la caracterul abuziv al unei clauze contractuale, un plafon aplicabil onorariilor avocațiale recuperabile de către consumatorul care a avut câștig de cauză de la profesionistul obligat la plata cheltuielilor de judecată, în măsura în care acest plafon permite consumatorului să obțină, în acest temei, rambursarea unei sume rezonabile și proporționale în raport cu cheltuielile pe care trebuia să le efectueze în mod obiectiv pentru a introduce o asemenea acțiune.

⁴² A se vedea printre altele Hotărârea din 5 decembrie 2013, Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, punctul 42), și Hotărârea din 12 februarie 2015, Baczó și Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, punctul 55).

⁴³ Astfel cum prevede articolul 394 alineatul 3 al doilea paragraf din LEC. Guvernul spaniol susține că, în conformitate cu jurisprudența instanțelor spaniole, plafonul în discuție poate fi de asemenea ignorat în cazul în care grefierul sau judecătorul de caz constată că litigiul este deosebit de complex. Acest lucru este contestat de Comisie, potrivit căreia complexitatea cazului poate fi luată în considerare numai în limita acestui plafon. În orice caz, acest aspect nu este, în opinia noastră, decisiv pentru a răspunde la întrebările adresate.

⁴⁴ A se vedea prin analogie Hotărârea din 28 iulie 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, punctele 26, 29, 30 și 32).

⁴⁵ A se vedea prin analogie Hotărârea Gutiérrez Naranjo (punctul 63) și Hotărârea din 28 iulie 2016, United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:611, punctul 27).

2. *Cu privire la modalitățile de stabilire a valorii litigiului în vederea calculării cheltuielilor de judecată recuperabile de către consumator (prima întrebare)*

71. Amintim că prima întrebare adresată de instanța de trimitere, astfel cum este rezumată la punctul 43 din prezentele concluzii, privește normele prevăzute, în dreptul procedural spaniol, pentru determinarea valorii litigiilor. Subliniem de la bun început că Curtea este competentă să examineze astfel de norme, deosebit de tehnice, numai în măsura în care valoarea menționată constituie o bază pentru calcularea cuantumului cheltuielilor de judecată care pot fi rambursate consumatorului în caz de succes⁴⁶ (ținând seama în special de plafonul stabilit la articolul 394 alineatul 3 primul paragraf prima teză din LEC) și în măsura în care aceeași valoare are, prin aceasta, o incidență asupra cheltuielilor pe care ar putea să le suporte pentru a-și valorifica în justiție drepturile conferite de Directiva 93/13.

72. Curtea va trebui așadar să se asigure, în prezenta cauză, că nu se va aventura, după cum urmăresc părțile din litigiul principal să o determine, în detaliile calculului valorii litigiului potrivit normelor de drept spaniol sau chiar să soluționeze aspecte care țin pur și simplu de acest drept. Dimpotrivă, ea va trebui să se limiteze la a examina normele respective în raport cu principiul efectivității⁴⁷, în conformitate cu liniile generale, referitoare la cheltuielile de judecată efectuate de consumatori, pe care le-am trasat ca răspuns la întrebarea precedentă.

73. În ceea ce privește, *pe de o parte*, faptul că, potrivit articolelor 253 și 411 din LEC, astfel cum au fost interpretate de instanțele spaniole, valoarea litigiului trebuie stabilită la începutul procedurii în funcție de indicațiile furnizate de consumator în cererea introductivă și nu mai poate fi modificată într-un stadiu ulterior al procedurii și nici *a fortiori* în cadrul stabilirii cheltuielilor de judecată, vom observa cele ce urmează.

74. *Mai întâi*, deși EL și TP susțin că există o jurisprudență națională divergentă potrivit căreia, în dreptul spaniol, cheltuielile de judecată recuperabile ar trebui, în realitate, calculate întotdeauna pe baza interesului economic real al acțiunii pentru consumator, independent de valoarea litigiului stabilită în cadrul procedurii pe fond, subliniem că nu este de competența Curții să soluționeze controverse jurisprudențiale naționale. Curtea trebuie să răspundă la întrebarea adresată având în vedere explicațiile date în această privință în decizia de trimitere⁴⁸.

75. *În continuare*, amintim că, astfel cum s-a arătat la punctul 63 din prezentele concluzii, fiecare caz în care se ridică problema dacă o prevedere procedurală internă contravine principiului efectivității trebuie analizat ținând cont de locul pe care respectiva prevedere îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează și de particularitățile acesteia în fața diverselor instanțe naționale, precum și, în acest cadru, de principiile care stau la baza sistemului jurisdicțional național.

⁴⁶ Astfel cum precizează instanța de trimitere, valoarea litigiului este o informație care are incidență asupra altor aspecte procedurale, precum natura procedurii și căile de atac disponibile.

⁴⁷ Amintim că nu se solicită Curții să se pronunțe cu privire la principiul echivalenței. El și TP au susținut însă că, în ceea ce privește stabilirea valorii litigiilor, sunt aplicate norme mai favorabile procedurilor de executare ipotecară, în cadrul cărora valoarea litigiului reținută este în general soldul împrumutului în cauză. CaixaBank și Comisia apreciază că acest tip de procedură nu este comparabil cu o procedură precum cea în discuție în litigiul principal, ceea ce tinde de asemenea să fie și opinia noastră. În orice caz, este numai de competența instanței naționale, care cunoaște direct modalitățile procedurale aplicabile, să verifice similitudinea acțiunilor respective [a se vedea în special Hotărârea din 9 iulie 2020, Raiffeisen Bank și BRD Groupe Société Générale (C-698/18 și C-699/18, EU:C:2020:537, punctul 77, precum și jurisprudența citată)].

⁴⁸ A se vedea în acest sens Hotărârea din 29 aprilie 2021, Bank BPH (C-19/20, EU:C:2021:341, punctul 37).

76. În această privință, Caixabank și guvernul spaniol au arătat că principiul „*perpetuatio jurisdictionis*” codificat la articolul 411 din LEC este justificat în special de considerații care țin de securitatea juridică. Această securitate ar implica faptul că părțile, inclusiv profesionistul, ar trebui să poată să cunoască, de la începutul procedurii, costul economic potențial al unui litigiu și efortul financiar previzibil pe care îl implică⁴⁹. Justițiabilii ar putea, în consecință, să își adapteze comportamentul și în special strategia lor procesuală. Aceste considerații se alătură celor pe care le-am prezentat la punctul 64 din prezentele concluzii. Astfel, considerăm că este rezonabil ca valoarea litigiului să trebuiască să fie stabilită la începutul procedurii și să nu mai poată fi modificată în stadiul stabilirii cheltuielilor de judecată.

77. În aceste condiții, *în sfârșit*, Caixabank și guvernul spaniol au indicat că, în conformitate cu dreptul spaniol, instanța este abilitată să controleze, în cadrul procedurii pe fond, și la nevoie din oficiu, valoarea litigiului indicată de reclamant. Considerăm că acest aspect este important. În opinia noastră, întrucât consumatorul nu este în mod necesar conștient de drepturile sale, instanța națională trebuie să efectueze „*intervenția pozitivă*” menționată în mod repetat în jurisprudența Curții⁵⁰, verificând, la nevoie din oficiu, ca valoarea indicată de consumatorul menționat în cererea sa introductivă să corespundă interesului economic pe care litigiul îl reprezintă în mod real pentru el. În ipoteza în care acesta din urmă ar fi indicat o sumă prea mică, instanța ar trebui să îl informeze cu privire la consecințele pe care acest lucru le-ar putea avea asupra stabilirii cheltuielilor de judecată și să îl autorizeze să rectifice acest quantum, cu respectarea dreptului la apărare.

78. În ceea ce privește, *pe de altă parte*, faptul că valoarea unui litigiu precum litigiul principal, stabilită ca fiind „nedeterminată” la începutul procedurii, este considerată ca fiind „neevaluabilă în bani”, în sensul articolului 394 alineatul 3 primul paragraf a doua teză din LEC, cu consecința aplicării, în vederea stabilirii cheltuielilor de judecată, a unei valori indicative de 18 000 de euro (sau mai degrabă, în speță, de 30 000 de euro), lucrurile sunt simple în opinia noastră.

79. Astfel, o serie de aspecte discutate pe larg în fața Curții sunt, în cele din urmă, lipsite de relevanță reală pentru răspunsul pe care aceasta din urmă trebuie să îl ofere. În această privință, observăm că părțile din litigiul principal nu sunt, *mai întâi*, de acord cu privire la situația jurisprudenței naționale referitoare la articolul 394 alineatul 3 menționat. Astfel, EL și TP susțin că, potrivit jurisprudenței Tribunal Supremo (Curtea Supremă), litigiile a căror valoare nu este „evaluabilă în bani” ar fi numai cele care nu au nicio valoare patrimonială, precum acțiunile prin care se solicită anularea unei proceduri electorale. În schimb, litigiile care au o asemenea valoare patrimonială, care nu poate fi pur și simplu stabilită exact de la început, nu pot fi considerate ca atare și, prin urmare, nu ar intra sub incidența acestei dispoziții, aspect contestat de Caixabank. *În continuare*, părțile din litigiul principal se opun cu privire la metoda de stabilire a valorii litigiului într-o cauză precum cea din litigiul principal. Potrivit EL și TP, conform articolului 251 alineatul 8 din LEC, ar trebui să se ia în considerare în această privință soldul împrumutului, din moment ce validitatea contractului este contestată, chiar și parțial. Pentru Caixabank, întrucât soldul împrumutului este o creanță a băncii, acesta nu poate fi luat în considerare pentru a stabili valoarea unui litigiu introdus de consumatorul împrumutat. În schimb, ar trebui să se ia în considerare, în conformitate cu articolul 251 alineatul 1 din această lege, sumele excedentare

⁴⁹ A se vedea Concluziile avocatului general Campos Sánchez-Bordona prezentate în cauza United Video Properties (C-57/15, EU:C:2016:201, punctele 63 și 74).

⁵⁰ A se vedea printre altele Hotărârea din 27 iunie 2000, Océano Grupo Editorial și Salvat Editores (C-240/98-C-244/98, EU:C:2000:346, punctul 27), Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punctul 31), precum și Hotărârea din 14 aprilie 2016, Sales Sinués și Drame Ba (C-381/14 și C-385/14, EU:C:2016:252, punctul 23).

plătite în mod nejustificat de consumatori, a căror restituire o solicită. *În sfârșit*, părțile au opinii divergente cu privire la aspectul dacă, în speță, EL și TP puteau indica în mod valabil, în cererea lor introductivă, o sumă determinată, cel puțin în mod relativ, în temeiul valorii litigiului.

80. Or, astfel cum am evocat deja la punctul 74 din prezentele concluzii, nu este de competența Curții să soluționeze controverse jurisprudențiale naționale referitoare la interpretarea dreptului național și nu este, în mod cert, de competența acesteia să se pronunțe asupra problemei valorii unui litigiu precum litigiul principal în raport cu normele procedurale spaniole. Nu îi revine nici sarcina de a stabili dacă EL și TP ar fi putut indica în mod valabil o valoare determinată în cererea lor introductivă.

81. În aceste condiții, în opinia noastră, indiferent de jurisprudența națională și de metoda de stabilire a valorii litigiului în vederea aplicării normelor spaniole în materie de stabilire a cheltuielilor de judecată și a jurisprudenței naționale, principiul efectivității impune pur și simplu, după cum am arătat în răspunsul la cea de a doua întrebare, ca aceste norme să permită consumatorului să obțină de la profesionist, cu titlu de onorarii avocațiale, rambursarea unui quantum rezonabil și proporțional în raport cu cheltuielile pe care trebuia să le suporte în mod obiectiv pentru a introduce acțiunea. În speță, va reveni instanței de trimitere sarcina de a verifica dacă stabilirea valorii litigiului la 30 000 de euro, cu consecința că, în aplicarea plafonului prevăzut la articolul 394 alineatul 3 primul paragraf prima teză din LEC, reclamanții din litigiul principal vor putea obține de la CaixaBank numai rambursarea onorariilor avocațiale în limita a 10 000 de euro, îndeplinește această cerință⁵¹.

82. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, propunem Curții să răspundă la prima întrebare că articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborate cu principiul efectivității nu se opun unei reglementări naționale potrivit căreia valoarea litigiului, care constituie baza pentru calcularea cheltuielilor de judecată recuperabile de către consumatorul care a avut câștig de cauză, trebuie stabilită în cererea introductivă, fără ca această informație să poată fi modificată ulterior, și care stabilește valoarea respectivă, pentru anumite litigii, la un quantum indicativ, în măsura în care aceste norme nu fac imposibilă sau extrem de dificilă exercitarea, de către consumator, a drepturilor conferite de directiva menționată. În acest cadru, revine instanței sesizate sarcina de a controla, la nevoie din oficiu, dacă valoarea indicată de consumator în cererea sa introductivă corespunde interesului economic pe care litigiul îl reprezintă în mod real pentru acesta din urmă.

V. Concluzie

83. Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările adresate de Juzgado de Primera Instancia n°49 de Barcelona (Tribunalul de Primă Instanță nr. 49 din Barcelona, Spania) după cum urmează:

1) Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii coroborate cu principiul efectivității trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale care prevede, în cadrul procedurii de stabilire a cheltuielilor de judecată în legătură cu o acțiune referitoare la caracterul abuziv al unei clauze contractuale, un plafon aplicabil

⁵¹ Observăm, cu privire la acest aspect, că instanța de trimitere nu a explicat în ce măsură cei peste 25 000 de euro solicitați de avocatul reclamanților din litigiul principal ar constitui un quantum rezonabil și proporțional. Dimpotrivă, din observațiile formulate de CaixaBank rezultă că baroul din Barcelona a emis un aviz în sensul că suma solicitată era exagerată.

onorariilor avocațiale recuperabile de consumatorul care a avut câștig de cauză de la profesionistul obligat la plata cheltuielilor de judecată, în măsura în care acest plafon permite consumatorului să obțină, în acest temei, rambursarea unui quantum rezonabil și proporțional în raport cu cheltuielile pe care trebuia să le efectueze în mod obiectiv pentru a introduce o astfel de acțiune.

- 2) Articolul 6 alineatul (1) și articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 coroborate cu principiul efectivității trebuie interpretate în sensul că nu se opun unei reglementări naționale potrivit căreia valoarea litigiului, care constituie baza pentru calcularea cheltuielilor de judecată recuperabile de către consumatorul care a avut câștig de cauză, trebuie stabilită în cererea introductivă, fără ca această informație să poată fi modificată ulterior, și care stabilește valoarea respectivă, pentru anumite litigii, la un quantum indicativ, în măsura în care aceste norme nu fac imposibilă sau extrem de dificilă exercitarea de către consumator a drepturilor conferite de directiva menționată. În acest cadru, revine instanței sesizate sarcina de a controla, la nevoie din oficiu, dacă valoarea indicată de consumator în cererea sa introductivă corespunde interesului economic pe care litigiul îl reprezintă în mod real pentru acesta din urmă.